

ТУКРАН ТЭҮБЭСЭ

"Юк, моннан кире
болай яшәү
мөмкин түгел!
Кайтсын гына –
барысы да
үзгәрәчәк..."

ХЭСЭН САРЬЯН

ТУКРАН ТӘҮБӘСЕ

(хикәя)

Хәсән Сарьян

Хикәянең тексты авторның 1980 елда басылган (ТКН) “Егет язмышы” исемле повестьләр һәм хикәяләр китабыннан алынды. Сканлау, укып тикшереп чыгу һәм дижитал китап калыбына күчерү «baugış» берләшмәсе тарафыннан башкарылды.

8 Яңарыш, 2019 ел.

Казан.

(Ө'Һенрича ук түгел)

Сәгать алты життеме, ул минут та эш белән утырмый – көнозын ялкытып, күзләрен күгәрткән язу-сызуларын өстәл тартмасына себереп төшерә дә икенче бер тартмадан, дөбер-шатыр китереп, шахмат сөйрәп чыгара. Шул вакыт, минуты белән, ишек ачылып китә, аннан яшкә карт, гәүдәгә таза бер агай килеп керә. Ул – гомере буге шушында эшләгән, хәзер инде пенсиядә булып, бирегә шахмат уйнарга өчен генә килә иде.

Шулай итеп алар, төбәнә кургаш коелган фигураларны саллы гына йөртә-йөртә, тел чәнчешеп шахмат уйнарга керешәләр. Ләкин һәр көн, уенның иң кызган мәлендә, карт партнер үзе жиңу белән туктый да:

– Синәң белән уйнауның яме юк, вакыт кына әрәм, - дип Минсафны үртәп, өстәл яныннан ук торып китә. Аның жиңелеп туктыйсы килми: андый кайгыны нервлары күтәрә алмый иде.

Минсаф аны, гадәтен белгәнгә күрә, кыстап-мазар итеп тормый, өстәл тартмаларын бикли дә, юлга дип папирос кабыза: шулай көн саен сәгать сигездән соң гына кайтырга чыгалар.

Әкрән генә саф һава исни-исни генә кайта Минсаф. Ул гомумән ашыгу дигәнне белми – ашыгу гадәте холкына, «тизрәк» сүзгә теленә ят. Ул өйләнүен дә ашыкмыйча гына,

утыз яшен тутырып кына өйлөндө. Дөрес, кыз алып тәмле көннөр кичергөндө эштән бик вакытлы кайтып йөргөн иде. Тик бу озакка бармады, бетте. Хэзер ул яңадан шул утызга житкәнче куган, өйрәнгән гадәтенә кайтып төшкән иде.

Өндә аны бер үк нәрсәләр каршы ала. Ишекнең сул ягында эленеп торган тәләкәдән тарту белән, «Кто там?» дип, тетя Маша килеп чыга. Ул һәр кич шушы вакытта, биш гаиләгә бер кухняда тавыш тынгал, тең ялгызы иркенләп, жәлеп, ашарына әзерләп йөри. Калган семьялар, эштән кайту белән, кухняга ябырылып, һәр почмагын күтәрәп алып китәрдәй кыланганда, ул үз бүлмәсендә генә утыра, эш кешеләренә комачауламыйм ди. Аның ашыгыр жире юк, болай да инде, ашыга торгал, пенсия яшенә барып житкән, - хэзер кая ашыгасың! Килгән-кайтканына ишек ачып, шулай көнөн уздыра иде.

Минсаф аңа рәхмәт әйтеп, уңда ящик, сулда ящик өелгән озын коридор буйлап иң азаккы ишеккә юнәлә. Зөбәржәт инде күптән өйдә. Ул көн саен, пешкән ашларын ашамыйча, ирен көтеп тора. Ләкин Минсафның, өйләнеп бер ел үтсә дә, ул көткән вакытта ишек ачып, кайтып кергәнә юк әле. Кайтып та, күңелләргә май булып сеңәрдәй жылы сүз катканы юк. Чишенмичә генә юына да ашарга утыра. Сүзсез генә, ашыкмыйча гына ашый ул – һәр капканын, медицина кушканча, тәмам чәйнәп бетерми йотмый.

Аннары: ярый, мин йөрәп кайтыйм әле дип, үзләренә дүрт-биш өй аша гына торган миллиарднийга чыгып китә. Анда сәгать унберләргә чаклы миллиард суга.

Баштарак Зөбәржәт моңа бик нык каршы килеп карады. Ләкин берни дә чыгара алмады – тавыш кына чыга иде. Ахырда ханы бизеп кул селтәде.

Ул көндезен эштә, халык эчендә уздырса да, өйдә япа-ялгыз иде: юанырга баласы, ирле булыр ире юк. Ире бала дип ашкынып тормагал, балага йөрәгә житми иде. Кайчак ул

эч пошыргыч ялгызлыкта, күз яшьләренә ирек куеп, яңагы мөндәргә ябышканчы елап та ала. Ләкин иң авыры – ялгызлык түгел, ә иренең ачуланган, үпкәләгән чагы иде. Бер кыек сүз әйтү белән генә дә кыегая торган, үтә авыр холыклы кеше иде Минсаф. Ашаган чагында үпкәләтсәң, кашыкларын атып бәрер иде. Андый вакытта ул я берәр дус-ишләренә барып куна, я, эчеп кайтып, өзми-куймый хатынына бәйләнә башлый.

– Мин киткәнгә нишләп еламыйсың әле? Еларга кирәк иде, еларга! Еласаң күңелгә жиңел була ул, – дип Зөбәржәтнең болай да әрнү йөрәгенә тоз сибеп, тагын чыгып китә.

Зөбәржәт сабыр иде, зарлана белми иде: эчтән янса да, ямьсез, шатлыксыз яшәүләрен – кая кешегә! – ата-анасына да сиздермәде. Әмма сабырлыкның да бер чиге бар, – түзеп килде-килде дә, бер бозылып, ире ай буена дәшми, карамый йөргәннән соң, әти-әнисенә барын түгеп, хат язып жибәрде. Ләкин нинди ата-ана кызларының, япъ-яшь көе ирсез калып, ялгыз яшәвен теләр икән? Жавап хатында алар Зөбәржәтне бер тиргәп, бер үгетләп: «Аерылуны телеңә дә алма, бездән ризалык юк, бел шуны, – диделәр. – Кияү начар кеше түгел, тормыш иткәндә ялан үбешеп кенә яшәп булмый, табак-савыт та чылтырый, түз, балагыз да булса, көенә утырыр», диделәр.

Ләкин Зөбәржәтнең ата-ана киңәшен тотар хәле калмаган иде; күзгә-күз утырып сөйләшмичә, аңлый алмаслар дип, капыл үжәтләнеп, эшеннән сорады да Эстәрлегә кайтып китте. Минсафка:

– Әни авырый икән, хәбәр алдым, – диде.

Айдан артык дәшми йөргән Минсаф әллә сизенде – авыз ачып телгә килде:

– Кая, нинди хәбәр ул? Нигә телеграмма бирмәгәннәр?

– Мин каян белим...

– Алайса әбинең авыруын каян белдең?

– Телефоннан әйттеләр. – Ул ирен беренче кабат, үч

итеп алдады.

– Ярый, тикшереп белербез, – дип калды Минсаф.

Менә бишенче көн инде Зөбәржәт өйдә юк. Бишенче көн инде Минсаф шыксыз, салкын бүлмәгә кайтып керә. Зөбәржәт барда, аның өйдә кыл да кыймылдатканы юк иде. Хәзер исә, эштән кайту белән, караңгыда кар ярып, утын кертергә кирәк, корымга батып мичен ягарга кирәк... Минсаф тагын бер нәрсәне бик нык тойды: гүяки аның «үз милкенә» әйләнгән хатынын – ул читтә кунып йөргәндә дә өйдә утырган, өйгә кот биргән Зөбәржәтен, сиңа аның барыбер кирәге юк инде дип, башка бер ир алып киткән иде.

Суык мичтә, йөрәкләрне савып, чи утын сызып ята. Эч пошыргыч тынлык, ялгызлык, – өйдән чыгып кына кач инде! Минсаф тәрәзә янына килеп басты. Тышта кичке шәһәр шуулы. Алар чатында гына өзлексез сигнал биреп, трамвае, машинасы үтеп тора. Шул тавыш эченнән дулкын-дулкын аерылып, радиола уйнаганы ишетелеп тора. «Яңа картина башлангандыр, – диде Минсаф. Яңа картина башланды исә, каршыдагы үзәк кинотеатрдан нәр кич шулай радиола уйнаталар иде. – Тукта, иң соңгы кабат без кинога кайчан барган идек соң әле?..» Ул исенә төшерергә итеп карады, ләкин төшерә алмады.

Тышта кичке шәһәр шуулы. Тәрәзә саен шакып үткәндәй күңелләрне җилкендереп, тышка әйдәп тора; җилгә чайкалган лампочкаларына кадәр «әйдә чык!» дип баш изи сыман иде. Минсаф, тыштан күзен алып, тәрәзәгә аркасы белән борылды. Биш көн эчендә бүлмә тәмам котсызланып, миче сүтелгән өйгә охшап калган: салкын, җыештырылмаган иде.

Минсаф, үз-үзенә урын табалмыйча, диванга килеп утырды. Ирексездән кулына диван өстендә яткан бер колак мөдәрән алды. Боларны Зөбәржәт ясаган иде. Кара, шул тикле дә матур итеп, нәкышләп чигәр икән! Нинди генә сыр да, нинди генә төс юк үзендә! Минсафның әле моңа тикле шушы сәнгатькә юри дә караганы, Зөбәржәтен исем өчен дә

мактаганы булмады бит!..

Юк, моннан кире болай яшәү мөмкин түгел! Кайтсын гына – барысы да үзгәрәчәк...

Ул сәгатенә карады – инде тугыз тулып киткән. Унда биллиардның дустаны киләчәк. Ул Минсафны көтеп торыр... Юкка гына көтәр... Минсаф хәзер анда эз дә басмаячак... Зөбәржәтен кинога, театрга йөртәчәк. Кайтсын гына!

Шул вакыт ишек ачылып, Зөбәржәт кайтып керде. Пальто якалары бәсләнгән, йөзгә алсу-чиркәп иде.

– Уф-ф, яндым! – дип изүләрен ачып жибәрде. – Ярый әле өйдә икәнсең...

Минсаф айнып киткәндәй булды. Ялт итеп сәгатенә карады. Атылып ишек төбенә барды. Зөбәржәтен кочып аламы дигән – юк, пальтосына барып тотынган икән.

– Их, баш, баш! – диде ул. – Бүген төгәл унга килергә сүз куешкан идек. Мәнә сиңа, ә! Берәрсе белән генә уйный башламаса ярар иде....

Ул кабаланып пальтосын киде, Зөбәржәтнең: «Минсаф, китми тор әле, сөйләшәсе бар», дип әйтүенә каршы: «Соңыннан, соңыннан!» диде дә өермәдәй кубып чыгып та китте. Әле генә уйлаган бөтен яхшы уйлары, кичерешләре хатыны күзгә күренү белән жылган очты. Аның башында хәзер биллиардтан гайрә берни дә юк иде.

Ул сәгать уникеләрдә генә кайтты. Тетя Машаның йөзгә борчулы иде.

– Зоя-то ушла, – диде ул.

Минсаф аптырый калды.

– Кая китте?

– Сорамарым. Кулына ике чемодан тоткан иде. Сөйләшеп тора алмадым: поездга ашыгам, диде. Мәгез...

Һәм ул Зөбәржәт бөтенләй калдырып киткән бүлмә ачкычын Минсафка бирде.